

'Kroniek'

Mededelingen
Oudheidkundige Kring
Voorst

29e jaargang nr. 2
2006

Alle rechten voorbehouden

Oudheidkundige Kring Voorst
(opgericht 18 december 1975)

Dagelijks bestuur

Voorzitter:

E. van de Zedde, Koningin Wilhelminaweg 15, 7391 ER Twello, tel. (0571) 27 29 43

Secretaris:

M.H. Roos-Roelofsen, Rijksstraatweg 20, 7383 AR Voorst, tel. (0575) 50 20 99

Penningmeester/ledenadministratie:

J. Muller, Rijksstraatweg 136, 7391 MG Twello, tel. (0571) 27 47 68

Leden:

R. Egberts, Meermuidenseweg 23, 7391 TE Twello, tel. (0571) 27 44 49

J. Groenenberg, Hietweideweg 30, 7391 XX Twello, tel. (0571) 27 60 37

Mr. J.H. Hermsen, Rozenhoflaan 10, 7201 AV Zutphen, tel. (0575) 51 52 48

G.B.J. Reinders, Wijkseweg 32a, 7396 BD Terwolde, tel. (0571) 27 43 32

W.A. Hartmans-Gotink, Blankematerweg 2, 7397 NT Nijbroek, tel. (0570) 56 17 37

De contributie bedraagt € 14,- per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde post-adres € 16,50. Gironummer 16 64 122. Rabobank, rekeningnummer 36.28.09.267.

Voor het aan- en afmelden van het lidmaatschap en het doorgeven van adreswijzigingen kunt u contact opnemen met de penningmeester (zie boven).

Kroniek

Kroniek is het mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring Voorst en verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden van de Oudheidkundige Kring Voorst en is in beperkte aantallen à € 3,00 te koop bij het VVV-kantoor in Twello en boekhandel Oonk in Twello. Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteurs.

Redactie-adres: H. Kleinjan, Langestraat 51, 7419 AR Deventer, tel. (0570) 641 648, e-mail: "kroniek@email.com".

Werkruimte Oudheidkundige Kring Voorst

Stationsstraat 59a

7391 EJ Twello

tel. (0571) 27 70 90

Geopend op dinsdag en woensdag van 9.00 tot 16.00 uur en op donderdagavond van 19.00 tot 21.00 uur.

ISSN 1384-8682

Kroniek

Juni 2006, 29e jaargang nr. 2

Inhoud

	Blz.
Activiteitenkalender	2
Van de redactie	2
Van de bestuurstafel	B. van de Zedde 3
Begraafplaatsen De Vecht en Bussloo op CD-rom	P. en D. Bevers 4
Bunker "Zita"	B. ten Bosch 6
De geschiedenis van "De Lochem"	J. Klunder 8
Het verdwenen boerderijtje aan de Stouwgrave	J. Klunder 11
Getuigen	B. ten Bosch 15
Gestolen boeken in Nijbroek	J. Lubberts 15
Reactie op het Duitse dagboek	B. ten Bosch 16
Luchtfoto van Duitse loopgraven	B. ten Bosch 16
Nieuwe aanwinsten	J. Lubberts 18
Historische boekjes te koop	G. Groenewold 18
Boek "Veldnamen in Voorst"	D. Otten 19
Boek "Lebuïnus, een gedreven missionaris"	D. Otten 21
Stuart L. Brown, een van de bevrijders van Teuge	J.J. Speelziek 21
Een brief uit Canada van een andere bevrijder, Linton Stephenson	J.J. Speelziek 22
Een merk- en stoplap met onbekende herkomst	W. van der Werf-de Wilde 23
Amusement in de oorlog	B. ten Bosch 27
't Zwarte wief	B. ten Bosch 29
Noodlottig ongeval	J. Lubberts 30
Een droevig verhaal	J. Lubberts 31
Uit de bladen	J. Roosenschoon 31

Foto omslag:

Boerderij "De Lochem", eind negentiende eeuw (zie het artikel vanaf pag. 8.).

Tenzij anders vermeld komen alle foto's in deze Kroniek uit de collectie van de O.K.V.

**De Kroniek verschijnt vier keer per jaar:
in de maanden maart, juni, september en december.
Uiterste inleverdatum kopij voor de volgende Kroniek:
1 augustus 2006**

Activiteitenkalender

Lezingen en excursies O.K.V. in 2006

Zaterdag 19 augustus 2006

Excursie in Nijbroek door Willemien Hartmans.

Plaats: Vertrek bij de Blankemate, Blankemateweg 2, Nijbroek.

Aanvang: 14.00 uur.

Donderdag 28 september 2006

Dialezing over IJsselhoeven door Willemien Hartmans.

Plaats: Café Dorpszicht in Terwolde.

Aanvang: 20.00 uur. Zaal open om 19.30 uur.

Donderdag 23 november 2006

Lezing over archeologie in Zutphen (Van burg tot stad) door Michel Groothedde.

Plaats: Zalencentrum Dennenlust, Hoofdweg 64, Klarenbeek.

Aanvang: 20.00 uur. Zaal open om 19.30 uur.

Avondopenstelling vervalt in zomermaanden

Tijdens de zomermaanden juli en augustus vervalt de avondopenstelling van de OKV-werkruimte aan de Stationsstraat. De openstelling op dinsdag en woensdag van 9.00 tot 16.00 uur blijft gehandhaafd.

Van de redactie

De tweede Kroniek van 2006 ligt voor u. Met als inhoud onder meer een aantal vaste rubrieken, beschrijvingen van boerderijen en hun vroegere bewoners en persoonlijke verhalen over ervaringen uit het verleden. Ook kregen we reacties van lezers op artikelen in voorgaande Kronieken. Want artikelen in de Kroniek roepen nieuwe herinneringen op en lezers helpen elkaar bij het vinden van nieuwe gegevens. Wilt u ook

reageren of heeft u zelf een verhaal dat geschikt is om gepubliceerd te worden in de Kroniek? Uw bijdrage is van harte welkom op het redactieadres of aan de Stationsstraat.

Ook wanneer u genoeg kunt vertellen maar moeite hebt om het zelf op papier te zetten, kunt u ons benaderen. Dan zorgen wij ervoor dat uw verhaal vastgelegd wordt.

Van de bestuurstafel

door B. van de Zedde

Soms worden zaken in verschillende vergaderingen behandeld en lijkt besluitvorming lang te duren. Niets is minder waar, zorgvuldigheid vraagt om een gedegen onderbouwing en vooral apparatuur aanschaffen vergt een investering voor langere tijd. In de afgelopen periode heeft het bestuur besloten om de fotokopieermachine te vervangen door een compleet nieuwe Xerox en ook de aansluiting op internet is een feit. Inmiddels is een scanner geplaatst en zal aansluiting worden verzorgd door de heren Borgonje en Van der Liende.

Ook is het verzoek ontvangen om een papiersnijmachine voor grotere aantallen papier aan te schaffen.

Het bestuur staat welwillend tegenover het verzoek van de gemeente Voorst om mee te denken en te werken aan een onderzoek naar monumentwaardige objecten uit de wederopbouwperiode na de oorlog, maar ook om uit voorgaande perioden de monumentenlijst aan te vullen. Het onderzoek is gestart met behulp van enkele leden. De vrijwilligers zijn dit jaar naar Bourtange geweest.

Er komt een nieuwe gemeentelijke site gekoppeld aan Google Earth, mogelijk kunnen wij hierin participeren. De informatie van de heer Holger Peters van de gemeente is enthousiast ontvangen door het bestuur en samen met hem zal hier de komende maanden verder aan worden gewerkt.

Samen met het gemeentearchief gaat de OKV een tentoonstelling inrichten in het

gemeentehuis in de maand november. De tentoonstelling valt in de slachtaand en heeft als werktitel meegekregen: 'De vleesverwerkende industrie in Twello'. Martha Roos is vanuit het bestuur de coördinator voor de OKV.

Vanuit het bestuur is een brief uitgegaan naar B&W gemeente Voorst om te komen tot aanpassing van onze accommodatie, maar ook onze materialen buiten het huidige kantoor vragen om een verbeterde opslag.

Zoals u wellicht tijdens de Algemene Ledenvergadering heeft gehoord, bestaan er plannen om in de Kroniek advertenties te plaatsen. In deze Kroniek is dat nog niet het geval, maar mogelijk treft u in de volgende Kroniek de eerste advertenties aan. Het bestuur gaat bedrijven binnen de gemeente Voorst selecteren en benaderen met de vraag of zij zich tegen een vergoeding willen presenteren in ons verenigingsblad. Het doel zal duidelijk zijn: extra financiële middelen voor onze vereniging. Want een historische vereniging die haar werk goed wil uitvoeren maakt kosten. Op de pagina hiernaast kunt u een paar voorbeelden lezen van kosten waar de OKV mee te maken heeft. Het bestuur vindt het plaatsen van advertenties in de Kroniek - binnen vastgestelde grenzen - een geschikt middel om haar financiële positie te verbeteren. Uiteraard gaan we hier zorgvuldig mee om. In de volgende Kroniek zult u zien of dit gelukt is.

Begraafplaatsen De Vecht en Bussloo op CD-rom

door P. en D. Bevers (Begraafplaatsen Commissie OKV)

De Begraafplaatsencommissie is al jaren bezig met de inventarisatie van grafstenen op de begraafplaatsen in de gemeente Voorst. Als een inventarisatie op een begraafplaats was afgerond werd daarvan een boekwerkje gemaakt met de letterlijke tekst op de grafstenen en een index op persoonsnamen.

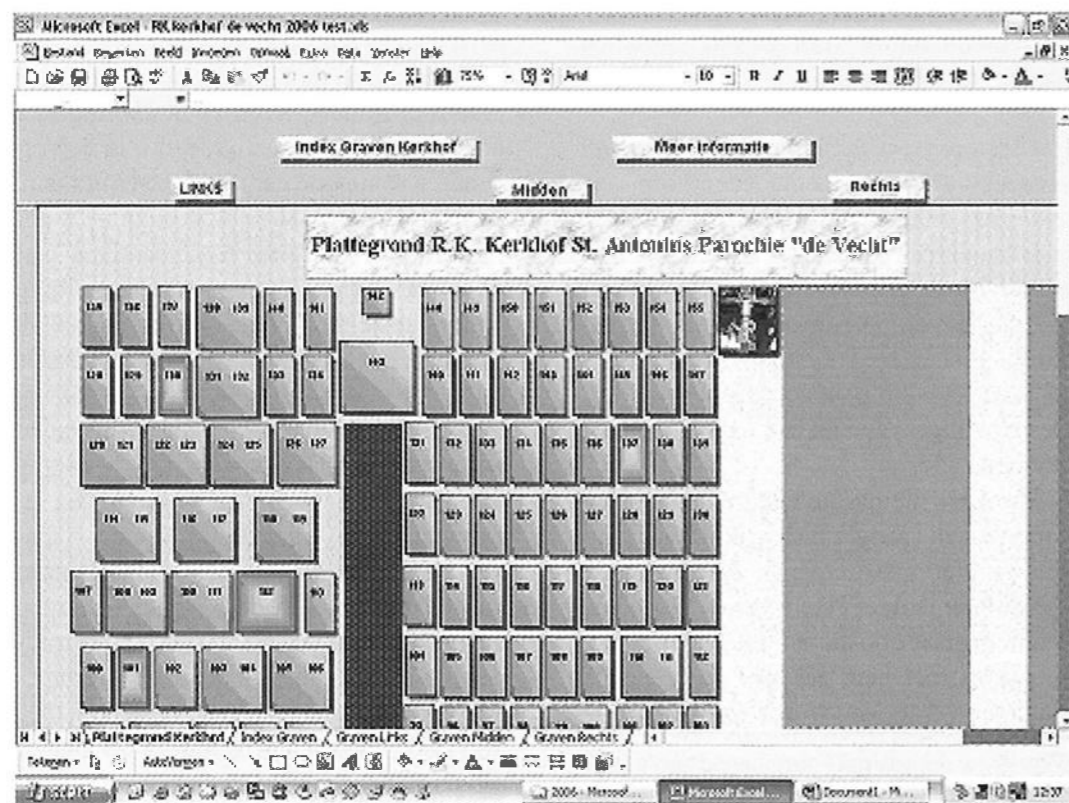
Sinds kort staan de resultaten van de inventarisatie van de R.K. begraafplaatsen van de Vecht en Bussloo ook op CD-rom. Behalve de teksten en de index staan op de

CD-rom ook foto's van de grafstenen.

Om de CD-rom te kunnen gebruiken heeft men Excel, Word en een fotoviewer nodig op de computer.

De indeling van de beginpagina bestaat uit een plattegrond van de begraafplaats met een aantal knoppen. Zie de afbeelding onderaan deze pagina.

Via deze knoppen komt men bijv. bij een namenindex op alfabet. Zie de afbeelding op de volgende pagina.

Via de knoppen kan men bijv. ook de geboortedatum en de datum van overlijden van een persoon opzoeken.

Als er een grafsteen op het desbetreffende graf staat kan men hier ook weer via een knop bij een foto van de grafsteen komen. Er staan ook nog worddocumenten op van de inventarisatie van de begraafplaats.

De verkorte uitgave en de plattegrond printversie is handig om uit te printen en mee te nemen naar een kerkhof.

Op de CD-rom van De Vecht staan ook nog diverse andere foto's zoals b.v. een groepsfoto van leden van de ABTB (Agrarische Boeren en Tuinders Bond) uit 1921 en 1946.

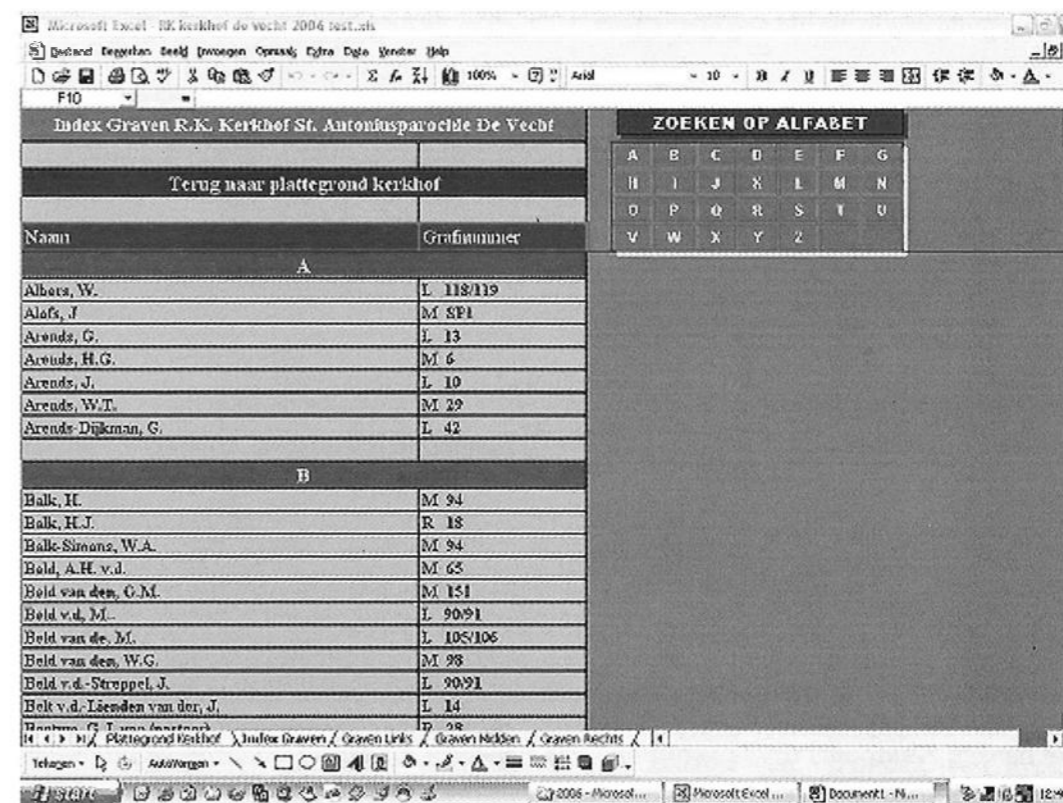
Wij hopen dit jaar weer een update van deze begraafplaatsen uit te brengen.

We zijn nu ook druk bezig om een CD-rom van begraafplaats Nijbroek te maken en hopen deze eind van dit jaar klaar te hebben.

De nieuwe CD-rom's zullen zo ongeveer november of december uitgebracht worden.

De CD-rom's zijn dan te koop voor € 10,00 per stuk bij de OKV-werkruimte te Twello. Adres: Stationstraat 59a 7391 EJ Twello tel. (0571) 27 70 90.

Kunt u hier niet op wachten, de CD-rom's van De Vecht en Bussloo van 2005 zijn nu uiteraard ook al te verkrijgen.

Bunker "Zita"

door B. ten Bosch

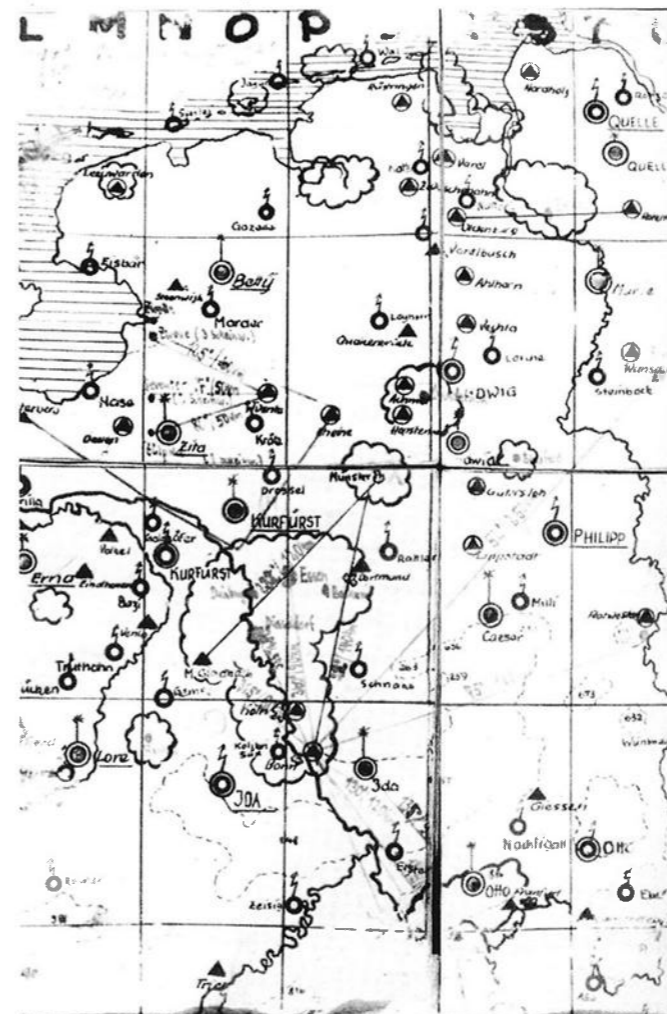
Net buiten onze gemeente, in Empe, staat in de weilanden een grote bunker. Het zijn er zelfs twee, een grote en een kleine. Het bevindt zich ongeveer tegenover "Huize Empe", een paar honderd meter vanaf de weg naar Voorstonden. In de oorlog was het een Duits licht- en radiobaken. Het was voorzien van een hoge mast, waarin zich bovenin een oriënteringslicht bevond. Verder stonden er rond het complex verschillende antennemasten voor de radioverbindingen. Dat licht was bedoeld voor de Duitse nachtjagers, om zich te oriënteren. De communicatie tussen het grondstation en het vliegtuig was in die tijd nog niet zo best.

Op verschillende plaatsen in het land stonden dergelijke lichten. Deze in Empe droeg de naam "Zita", met de "Z" van Zutphen, de grootste plaats in de buurt. Er was een directe radio/telefoonverbinding met vliegbasis Twente (zie in het overzichtskaartje hiernaast de schuine streep van Zita naar Twente).

Hoewel ik vele malen die weg heb gereden, wist ik niet van het bestaan van die bunker, tot iemand mij om inlichtingen vroeg omtrent deze bunker. Deze meneer wist dat de naam van de bunker "Zita" was en in de oorlog was gebouwd.

De bunker "Zita" met op de voorgrond een betonnen fundering waaraan de tuidraden bevestigd waren om de mast overeind te houden. (Foto B. ten Bosch).

Ik heb toen mijn licht opgestoken bij Willem H. Tiemens, schrijver van het boek "Teerozen op de Veluwe", over het (zweef)vliegveld Terlet in de oorlog. Er ontspon zich een levendige e-mailcorrespondentie, van twee mensen die met hetzelfde virus besmet zijn. Helaas, tijdens deze correspondentie overleed de heer Tiemens plotseling. Deze onheilstijding kreeg ik van zijn dochter, die zou proberen mijn onbeantwoorde vragen t.z.t op te zoeken in het archief van

Schema van vliegvelden en oriëntatielichten in West-Europa van de Duitse nachtjacht tijdens de oorlog.

Links boven zien we de kop van Nederland met de vliegbasis Leeuwarden en de voormalige Zuiderzee, schuin daaronder bunker "Zita" met een verbinding naar vliegbasis Twente. Links van "Zita" ligt vliegbasis Deelen. (Coll. B. ten Bosch).

haar vader. Maar dat is voor iemand die niets van deze materie weet natuurlijk onbegonnen werk, want wáár moet je zoeken? En de heer Tiemens bezat een zeer uitgebreid archief betreffende de Duitse nachtjacht.

Indien iemand van onze lezers iets meer kan vertellen over deze bunker, dan graag een berichtje naar mij of de O.K.V.

De geschiedenis van "De Lochem"

door J. Klunder

De Geschiedenis van "De Lochem", aan de hand van genealogische gegevens.

Voormalig adres: E45

Huidig adres: Oud Lochemseweg 41, Wilp Achterhoek

Jan Gerrits,

* ca. 1680 te Wilp, landbouwer, wonend op den Kruijtbosch aan de grote Weteringe (RBS 1595, f73/3), trouwt met **Berendje Gerrits**

Uit dit huwelijk wordt o.a. geboren:

Gerrit Janssen,

* ca. 1710 te Wilp, landbouwer, †18-04-1781 te Wilp, trouwt met

Willemken, Willemina Alberts

* ca. 1710 te Wilp, † 10-04-1781 te Wilp.

Gerrit Jansen koopt op 31 juli 1771 voor "eenduizend vierhondert en dertig Caroli guldens ad. 20 stuiver stuk, het huijs, hoff en de camp groot ongeveer 12 schepel den Lochem genaamt, en het Heeren Campje en het Veltje daar naast, kennelijk in den Ampte Voorst carspel Wilp gelegen".

Hun oudste zoon, Jan Gerrits Kruitbosch, neemt de Lochem van zijn vader over.

Jan Gerrits Kruitbosch,

* 28-04-1737 te Wilp, landbouwer,

begraven 04 -05-1807 te Wilp, trouwt in 1763 met **Aaltjen Jansen,** gedoopt 11-03-1739 te Wilp, † 23-12-1799 te Wilp.

Hun zoon is:

Gerrit Jansen Kruitbosch,

* 18-02-1768, te Wilp landbouwer, klokkenmaker † 14-01-1848 te Wilp, woont te Wilp C 38, huwt te Wilp met **1. Hendrica Hendriks,** begraven 26-04-1807 te Wilp. Uit dit huwelijk worden in de periode van 1791 tot 1806 zeven kinderen geboren.

Daarna huwt Gerrit Jansen Kruitbosch op 23-01-1809 te Twello met

2. Johanna Biesterbosch,

* ± (gedoopt) 19-12-1785 te Epe, † 31-03-1874 te Wilp.

Uit dit tweede huwelijk worden nog eens negen kinderen geboren.

Gerrit neemt de boerderij "De Lochem" van zijn vader over.

Gerrit wordt, na zijn huwelijk met Johanna Biesterbosch, katholiek. Al zijn nakomelingen zijn dat ook.

Het 14e kind ofwel het 7e kind uit het tweede huwelijk is:

Wilhelmina Kruitbosch,

* ca. 24-08-1820, † 16-04-1900 te Wilp Engelenburcht,

begraven te Duistervoorde, huwt op 30-03-1839 te Voorst met

Bernardus Linthorst,

* ca. 13-03-1839 te Wilp, boerenwerk doende, later spekkoper, † 11-11-1893 te Wilp Engelenburcht. Bernardus Linthorst is zoon van Evert Linthorst, landbouwer, en Geertruij Slot(s). Bernardus is geboren op "De Grote Linthorst", thans bewoond door de fam. Hurenkamp, Leemsteeg 9, 7384 SN Wilp Achterhoek.

In feite is het vleeswarenbedrijf van de Fa. B. Linthorst en Zn. in de Wilpsche Achterhoek van start gegaan, in het van oorsprong boerenbedrijf "De Lochem". Wellicht in 1891 verhuisden de Linthorsten naar de Molenstraat in Twello, waar het bedrijf uit-

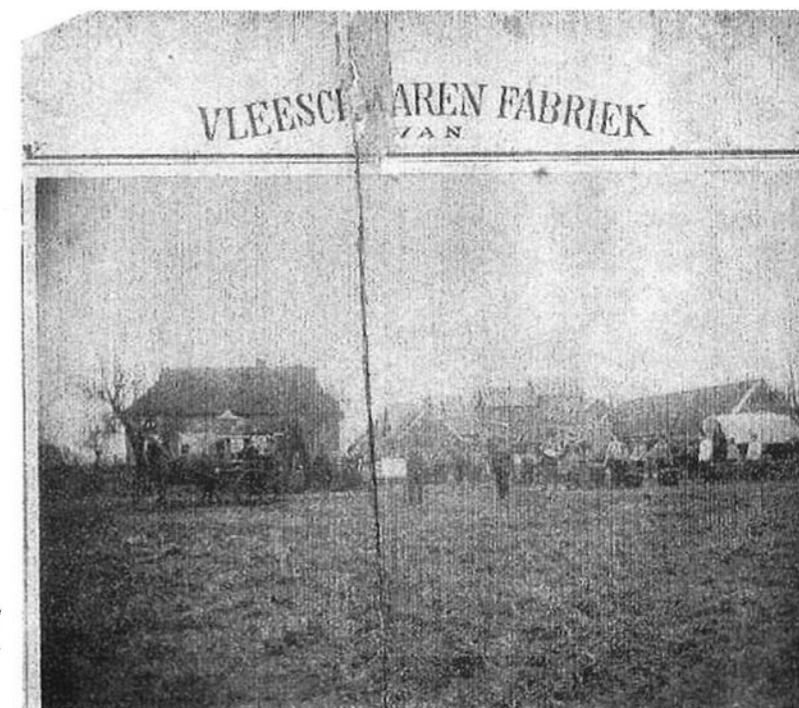
groeide tot een groot bedrijf met honderden personeelsleden in dienst.

De Lochem werd wellicht in de periode van 17-09-1891 tot 22-02-1898 bewoond door de familie Klein Swormink-Agterhoek (voorouders van de melkboer).

Vermoedelijk op 22-02-1898 werd "De Lochem" gekocht door:

Wilhelmus Johannes (Willem) Klunder,

* 04-06-1864 gemeente Apeldoorn (wellicht Broeklanderweg), † 12-12-1939 te Wilp, De Lochem, gehuwd op 12-01-1889 te Voorst met **Petronella Everdina Kolkman,** * 15-12-1864 te Nijbroek, † 21-12-1939 te Wilp De Lochem. Nadat Willem vanuit zijn geboorteplaats,

"De Lochem", eind 19e eeuw: boerderij en vleeswarenfabriek.

Apeldoorn, omzwervingen gemaakt had naar de respectievelijke gemeenten Voorst, Rheden en Epe vestigde hij zich met zijn vrouw Diena in eerste instantie op een boerderijtje aan de Zonnenbergstraat 22. Dat was in 1889, het jaar van hun huwelijk.

Zoals gezegd betrokken ze in februari 1898 "De Lochem".

Intussen waren er al vijf kinderen geboren, waarvan twee tweelingen.

Op "De Lochem" werden nog eens twee kinderen geboren. De jongste was:

Antonia Hermina (Toos) Klunder,

* 04-09-1905 te Wilp, De Lochem,

† 13-06-1990 op de Lochem,

huwt op 21-05-1930 met

Johannes Gerardus (Jan) Simons,

* 24-11-1904 te Apeldoorn/Broekland,

† 29-09-1979 te Wilp, De Lochem.

Boerderij "De Lochem". De foto is gemaakt na 1947, het jaar waarin de schuur afbrandde als gevolg van bliksem-inslag.

Zij hadden acht kinderen, zes dochters en twee zonen; een van de twee zoons nam "de Lochem" en het bedrijf in de zestiger jaren over en maakte er voornamelijk een varkenshouderij van. Dit was:

Wilhelmus Antonius M. (Wim) Simons,

* 15-05-1939 te Wilp

gehuwd op 24-11-1965 met

Antonia Maria (Toos) Klomp,

* 25-04-1941 te Eerbeek (gem. Brummen).

Van hun drie kinderen, twee dochters en een zoon, nam de zoon het bedrijf "De Lochem" over:

Johannes Antonie A. (John) Simons,

* 02-12-1971 te Deventer (ziekenhuis),

boert samen met

Marcha Bosman,

* 28-12-1973 te Deventer.

Het verdwenen boerderijtje aan de Stouwgrave

door J. Klunder

Dit boerderijtje, op het adres E 46, stond op de hoek Oud Lochemseweg/Leemsteeg te Wilp- Achterhoek. Er is geen foto van, daarom moeten we het doen met een zo getrouw mogelijk nagemaakte schets.

Vermoedelijk vanaf 1905 tot 1928 woonden er

Antonius Josephus Streppel (Toon van Diekus),

* ± 1871,

trouwde op 14 oktober 1905 met

Johanna Geertruida Koekkoek,

* 30-09-1880 te Vaassen.

† 15-06-1959.

Zij verhuisden in 1928 naar de Zonnenbergstraat 33, te Wilp.

Het gezin Streppel-Koekkoek bracht een aantal onderwijzers voort, zoals Hein, Willem, Antoon en Ben, terwijl Mies handwerkleerkracht was; Jan werkte op kantoor bij vleeswarenbedrijf Linthorst.

Op 14 november 1928 trouwden

Bernardus Hendrikus Klunder,

* 8 februari 1900 (op het er naast gelegen De Lochem),

† 30-11-1967 te Deventer (ziekenhuis),
en

Maria Martina Simons,

* 26-09-1899 te Broekland- Apeldoorn.

† 29-05-1990 te Wilp-Achterhoek.

Zij kochten dit boerderijtje van eerder ver-
melde Toon Streppel.

Op 13 april 1945 werd de Wilpse Achter-
hoek bevrijd. Dit ging gepaard met zware
gevechten tussen de Duitse bezetters en de
geallieerden.

De Duitsers hadden zich verschanst in de
kelder van het huis van de familie Klunder-
Simons en beschoten van daaruit de vij-
and. Het gevolg was dat de Canadezen
terugvuurden met zwaar geschut, waardoor
de hele boel in lichterlaaie kwam te staan
en totaal werd verwoest.

De geallieerden verdreven op deze manier
de vijand uit hun schuilplaatsen.

De familie had een goed en relatief veilig
heenkomen gezocht in de schuilkelder,
welke gegraven was op de kamp voor het
huis. Deze schuilkelder was berekend voor
negen personen, even zoveel als het gezin
Klunder-Simons groot was.

Bij de burens, de familie Simons-Klunder
(dubbele familie) wonend op de Lochem,
hadden de Duitsers afweergeschut en een
zogenaamde gaarkeuken geplaatst.

Het werd de familie Simons-Klunder te
heet onder de voeten. Daarom zochten ze
"onderdak" bij hun zwager en schoonzus.
Dit betekende wel een aanzienlijke toe-
name van de bezetting van de schuilkelder
met dertien personen, bestaande uit het
gezin Simons (10 personen), tante Riek
Klunder, en nog twee geëvacueerde meis-
jes uit Rotterdam; het was er allerminst
comfortabel en zo vol als een potje met
pieren.

Daar hebben ze meerdere dagen gezeten
met uiteindelijk nog nauwelijks eten en
drinken.

Uit arren moede heeft een van de jongste
kinderen, die smachtte naar drinken, zich
gelaafd aan urine.

Op die 13e april kwam een Duitser aan de
ingang van de schuilkelder en riep: "Bauer,
das Stroh brennt". Het begon bij de berg-
schuur en in no time stond het boerderijtje
in lichterlaaie.

Toen het maar even kon, maar het eigen-
lijk nog niet veilig was, zijn beide families
- met tante Riek die gehandicapt was onder
de arm - de kamp overgestoken naar
het naastgelegen De Lochem, teneinde daar
voedsel te vinden. Het eerste wat ze von-
den en tot zich namen was aangezuurde
melk; niemand is er ziek van geworden.

Het dakloos geworden gezin Klunder-Si-
mons vond in de aanvang onderdak op "De
Lochem" bij de familie Simons-Klunder.
Zo spoedig mogelijk werd daarna uit het
puin, op de plek waar het huis gestaan had,
een "noodkeet" gebouwd.

We sliepen er met zes jongens (Wim, An-
ton, Jan, Bernard, Gerrit en Ties) op één
slaapkamer. Dat het inderdaad een "nood-
keet" was, mocht blijken uit het feit dat het
dak al weldra lekte, zodanig dat we een
emmer naast of in ons bed hadden staan.

Omdat de woonvoorziening echt een nood-
voorziening was, kwamen we als eerste van
de gemeente Voorst in aanmerking voor
wederopbouw.

In augustus 1947 meldde "Thuisfront Om-
roep", een maandelijks verschijnend paro-

De
"noodkeet".

chieel blad, bestemd voor de jongens in
voormalig Nederlands Indië, het volgende:
"Langzaam maar zeker gaan we weer wo-
ningen bouwen, de eerste boerderij in onze
gemeente is aanbesteed, voor de heer B.H.
Klunder in de Achterhoek door de heer F.
Bos te Twello).

Van de 10 inschrijvers werd het gegund aan
de laagste, de heer G. Kempink te Wilp
voor de som van f. 32.929,—".

Er werd niet herbouwd op de oude plek,
hoek Oud Lochemseweg/Leemsteeg, maar
er schuin tegenover, omdat dit ruimtelijk
gezien veel voordelen had.

Het bestaande pand Leemsteeg 24 had in
eerste instantie als adres E42a.

De wederopbouwpanen zijn te herkennen
aan de ingemetselde rode tegel met een
afbeelding van een leeuw er op: "Neder-
land zal herrijzen" en het jaartal van we-
deropbouw.

Leemsteeg 24, zoals gebouwd in 1947.

Leemsteeg 24, na de verbouwing van 1960.

In 1960 trouwde zoon Bernard jr. met Rikie Harleman van De Vecht en kwam er toen te wonen. Voor de ouders werd er toen een zijvleugeltje aan gebouwd.

Deze foto is gemaakt op 04-06-2001, op de jaarlijkse Klundersdag; dit was de laatste mogelijkheid het ouderhuis te bezoeken; daarna ging het over aan de nieuwe eigenaar, de familie Leo Koers.

Foto d.d. 14-11-1963 ter gelegenheid van het 35-jarig huwelijk van Bernard Klunder en Marie Simons.

In 2001 heeft Bernard Klunder jr. het verkocht aan Koers Installatietechniek.

De achterkant van Leemsteeg 24.

Staand v.l.n.r.:

Dinie Klunder, gehuwd met Geert Ganzevles, Anton Klunder, Jan Klunder, Riet Kuster, e.v. Jan, Wim Klunder, Marietje van 't Erve, e.v. Wim, Bernard Klunder, Rikie Harleman, e.v. Bernard, Gerrit Klunder, Marijke Huisman, e.v. Gerrit.

Zittend v.l.n.r.:

Nelly Spitholt, e.v. Anton, Vader Bernard Klunder, Moeder Marie Klunder-Simons, Ties Klunder, gehuwd met Betsie Haarman.

Getuigen

door B. ten Bosch

Nu de herdenkingen van zestig jaar bevrijding achter de rug zijn en wij met de foto-expositie op de Wilpse Klei operatie "Cannonshot" hebben herdacht, wil ik u nog even wijzen op stille getuigen, die langs de Weerdseweg staan. Ter hoogte van boerderij "Het Veen" staan langs de weg ijzeren afrasteringpaaltjes. Die staan er al meer dan zestig jaar en hebben de bevrijding niet ongeschonden overleefd. In tientallen paaltjes zitten kogelgaten en gaten van scherven, die herinneren aan een felle strijd die hier gevoerd is. Hopelijk blijven deze paaltjes nog een aantal jaren staan om de mensen, die in deze schitterende omgeving wandelen en fietsen, te herinneren aan de dagen die vooraf gingen aan onze bevrijding.

Eén van de paaltjes met kogel- en scherfgaten aan de Weerdseweg (coll. B. ten Bosch).

Gestolen boeken in Nijbroek

door J. Lubberts

Een verhaal dat zich begin 1900 afspeelde. Nijbroek. De leesbibliotheek alhier, bijeengebracht door de jongelingen vereniging in 1895, heeft een gevoelig verlies geleden. De bibliotheek is later overgegaan aan de diaconie ten bate van de armen. Dit verlies was te danken aan een oplichter.

Iemand naar opgaaf Van Schaik geheten en volgens zeggen vroeger katholiek, thans protestant geworden, wist 58 nummers in handen te krijgen om die eens netjes op te

knappen. Geld voor papier werd hem nog toe gegeven. Toen na enige tijd de boeken niet terug kwamen, informeerde de politie eens te Beekbergen waar hij opgegeven had zijn verblijf te hebben. Uit het politieonderzoek bleek dat hij daar enige boeken weggegeven had en enkele ten eigen bate had verkocht zodat van de 58 nummers slechts enige konden worden gered. Wat was er gebeurd als de man katholiek gebleven was?

Reactie op het Duitse dagboek

door B. ten Bosch

Het dagboek van de Duitse soldaat in de vorige Kroniek, heeft een reactie opgeleverd van mevrouw De Weerd uit Weesp. In het dagboek stonden een paar pagina's in het Italiaans en mevrouw De Weerd was zo vriendelijk om dat te vertalen. Het eerste is een gebed van de moeder van de piloot: "Toen hij klein was hield ik hem in mijn armen en zette hij zijn eerste stapjes. Op een dag, veel later, was hij verdwenen naar Duitsland, in de schaduw van een vleugel en met het geronk van een motor. Ik vrees voor zijn leven en het geronk van

de motor overstemt mijn hartkloppingen. Ik bid dat hij levend terugkomt, maar mocht hij daar sterven, dat dan een Duitse vrouw voor hem zorgt".

Hieruit blijkt dat de pagina achter in het dagboek is geschreven door een Italiaan(se), dus niet door de Duitse schrijver van het dagboek. De tweede pagina die in het Italiaans geschreven is betreft een liefdesbrief, welke ik u zal besparen.

Zo is toch het gehele dagboek tot klaarheid gebracht.

Met dank aan mevrouw De Weerd.

Luchtfoto van Duitse loopgraven

door B. ten Bosch

Op bijgaande luchtfoto van 21 maart 1945, zijn een aantal opmerkelijke dingen te zien. Allereerst zien we aan de rechterkant de IJssel met aan de rechterkant de inham, waar tegenwoordig de jachthaven van Deventer is. Links van de IJssel zien we drie bomtrechters. De witte lijn die naar boven loopt is de Bandijk. Beneden rechts is de Lage Steenweg en de weg naar links is de Meermuidensweg. Op de driehoek staat de "Dijkstoel". Gaan we van hieruit naar boven dan ziet u rechts café "De Volle Hand", wat tegenwoordig 't Diekhuus heet. Iets hoger zien we links van de dijk een grijze kronkelstreep; dat zijn Duitse loopgraven, met borstweringen waarop zware mitrailleurs stonden. De loopgraven liepen door tot aan het kerkhof aan de Twelloseweg. Ongeveer in het midden van de foto

ziet u een kringetje van zes mitrailleurs-nesten. Gaan we langs de dijk verder naar boven dan zien we eerst het "Melkleen" en dan naar links de Haverkampsweg. Helemaal boven aan de foto ziet u naar rechts het Visserspaadje met vier reeds dichtgemaakte bomtrechters. Die zijn daar gevallen met het zwaarste bombardement op de Deventer bruggen op 6 februari 1945, waarbij tachtig doden te betreuren waren en nog veel meer gewonden. Op die dag kreeg het koelhuis van Linthorst, bij de spoorbrug, een voltreffer, wat een geweldige vette rookwolk boven Deventer veroorzaakte en die hoog in de lucht tot ontbranding kwam (zelf gezien). Meerdere luchtfoto's liggen bij de O.K.V. voor belangstellenden ter inzage, graag op dinsdag.

Nieuwe aanwinsten

1. Ekeby, de geschiedenis van een huis: door H.Hupkes van der Elst, S.Koning en E. Stol
2. 75 jaar v. v .Activia. 75 jarig bestaan voetbal vereniging Activia.
3. De fam. Scherius, levensbeschrijving en parenteel.
4. Jaarboeken centraal bureau genealogie, nrs. 31,32 en 33.
5. Aantal nummers Gelders Oudheidkundig Contactbericht.
6. Stichting Menno van Coehoorn. Jaarboeken 1980 tot 1986.
7. Politiewijzer 2004-2005 Voorst, Deventer en Bathmen.
8. Lebuinus, een gedreven missionaris:

Historische boekjes te koop

In de werkruimte van de Oudheidkundige Kring zijn diverse historische boekjes en boeken te koop. Nieuw zijn 'Veldnamen in Voorst' en 'Lebuinus, een gedreven missionaris', beide geschreven door Dirk Otten. Ze worden op de volgende bladzijden kort besproken.

Ook nieuw zijn een mini-uitgave van de OKV over Het Wezeveld, en "Hooibergen in de gemeente Voorst" van Suzan Jurgens. In dit boek worden alle bijzondere hooibergen in de gemeente Voorst vermeld. Verder zijn nog verkrijgbaar:

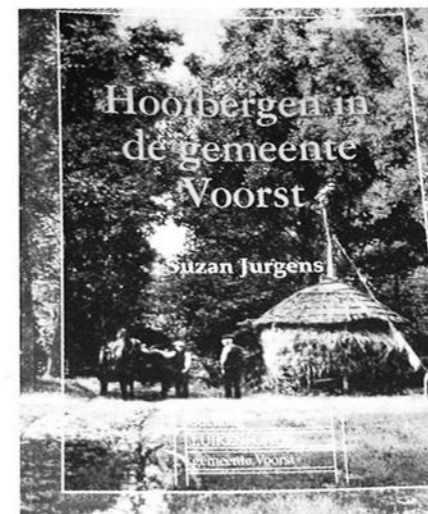
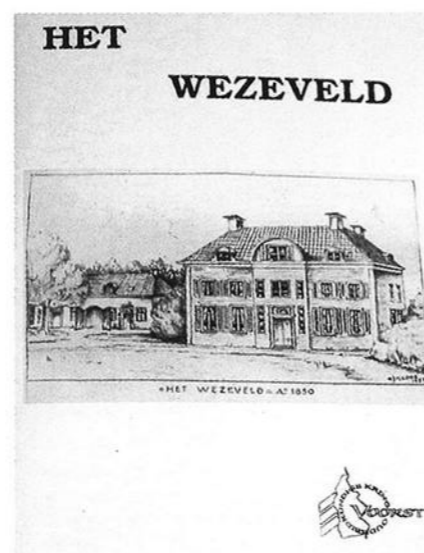
- 100 jaar Martinuskerk in Duistervoorde,
- diverse boekjes met gedichten van Tinus van het Slyck,

door J. Lubberts

door D. Otten.

9. Hitlers Luftwaffe, technische encyclopedie over de Duitse luchtmacht 1940-'45.
10. De voet dwars, oorlogsverhalen gemeente Gorssel.
11. Bevrijding Diepenveen, tweede wereldoorlog.
12. Zutphen in dagen van spanning. Belegering en bevrijding.
13. Veldnamen in Voorst, geschiedenis, naamsverklaring en atlas door: Dirk Otten
14. Etymologisch woordenboek door J. de Vries en F. den Tollenaere.
15. Folkloristisch woordenboek door K. ter Laan.

door G. Groenewold

- Een eeuw vol herinneringen, 100 jaar Rabobank gemeente Voorst,
- Wonen en leven in de gemeente Voorst,
- de kadastrale atlas,
- de Terwoldse Woordenlijst,
- het cadeau bij uitstek: de verjaardagskalender met nostalgische afbeeldingen uit de gemeente Voorst.

De Stationsstraat 59a is geopend: elke dinsdag en woensdag van 9.00 tot 16.00 uur en donderdagavond van 19.00 tot 21.00 uur.

Boek "Veldnamen in Voorst"

door D. Otten

De gemeente Voorst, tussen Apeldoorn en Deventer, ligt over de volle lengte en breedte in de vruchtbare IJsselvallei. Al zeer vroeg konden de lichte gronden in deze vallei in cultuur worden gebracht. Als gevolg daarvan ontstonden in Voorst in de periode 770-1500 meer namen dan in enige andere gemeente van de Noordoost-Veluwe. De naamgeving ging door tot het eind van de 19e eeuw. Verscheidene veldnamen zijn tegenwoordig nog bekend en in gebruik als boerderijnaam, huisnaam, familienaam en straatnaam.

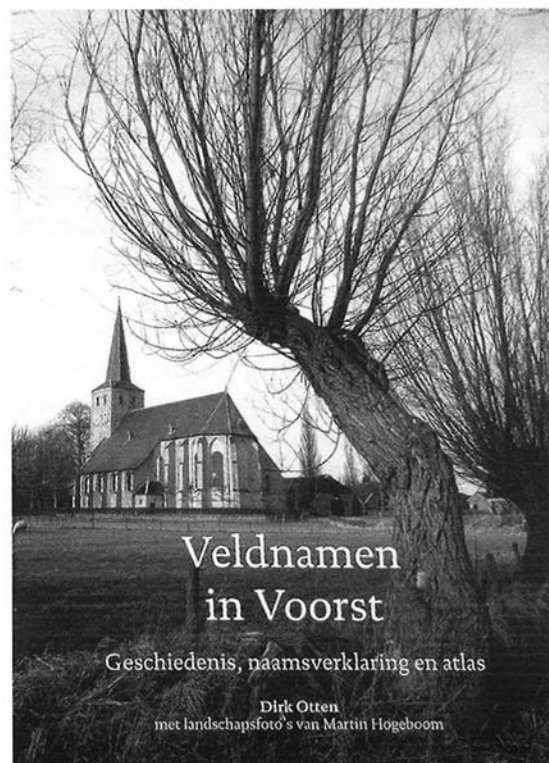
'Woorden worden vervangen, veldnamen blijven.' Dat was één van de conclusies uit een onderzoek in Brandenburg naar de kolonisatie door Nederlanders. Nederlandse kolonisten hadden zich daar in de twaalfde eeuw gevestigd. Het Nederlands

dat ze hadden meegebracht was al na enkele generaties door het Duits vervangen, maar van de namen die de kolonisten aan gebieden en percelen grond hadden gegeven was het een en ander bewaard gebleven. De veldnamen bleken een unieke bron van informatie te zijn.

Vergeleken bij de naamresten in Brandenburg vormen de veldnamen in Voorst, die gedurende een periode van meer dan duizend jaar op de vruchtbare gronden langs de IJssel ontstonden, een haast onuitputtelijke informatiebron voor een onderzoek naar de ontginnings- en bewoningsgeschiedenis. Weliswaar is slechts een deel van al die namen tegenwoordig nog bekend en in gebruik, maar nagenoeg alle Voorster veldnamen werden in het verleden geregistreerd in documenten, die tot op heden bewaard zijn gebleven.

Het archiefmateriaal dat betrekking heeft op Voorst is zo compleet, dat bij dit veldnamenonderzoek meer dan alleen de oorsprong en de betekenis van de namen konden worden achterhaald en beschreven. Het was ook mogelijk om de geschiedenis van de naamgeving te bestuderen en te analyseren.

Uit de ontwikkelingen in de naamgeving konden conclusies worden getrokken over de ontginningen vanaf de achtste eeuw: de gebieden die vroeg ontginbaar waren, de terreinen die lang onontgonnen bleven, het tempo waarin werd ontgonnen en de bases van waaruit men de woeste gronden in cultuur bracht. Ook konden, dankzij de nauw-

keurige vermelding van de kadastrale nummers in de stukken uit de 19e en 20e eeuw, honderden namen worden gelokaliseerd. Bij het onderzoek naar de Veldnamen in Voorst kreeg ik alle medewerking van het Gemeentearchief van Voorst in Twello en van het Provinciaal Archief van Gelderland te Arnhem. De Oudheidkundige Kring Voorst heeft in de bijna dertig jaar van haar bestaan zeer veel kennis en een grote hoeveelheid interessant materiaal verzameld. Ik heb daarvan dankbaar gebruik gemaakt.

Het boek "Veldnamen in Voorst", dat 208 pagina's telt, bestaat uit drie delen: Geschiedenis van de naamgeving, de verklaring van de namen en een atlas. De meer dan vijftig kaarten geven informatie over de ligging van de percelen waarop de namen betrekking hadden.

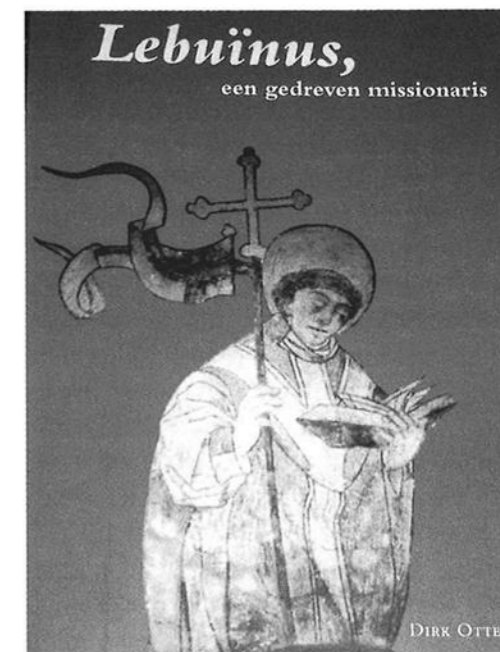
Het boek is voor 20 euro te koop bij de OKV, Stationsstraat 59a te Twello, tel. (0571) 27 70 90.

Boek "Lebuïnus, een gedreven missionaris"

door D. Otten

In 768 kwam de Angelsaksische missionaris Liafwijn, beter bekend als Lebuïnus, naar het grensgebied tussen de Franken en Saksen om er het evangelie te verbreiden. Kort na de bouw van een gebedshuis in Wilp, trok hij de IJssel over en stichtte een kerk op de oostelijke oever, niet ver van de nederzetting Daventre. Na de verwoesting en herbouw van zijn kerk trok Lebuïnus verder het Saksenland in. Ondanks een weinig succesvol optreden voor de Saksische volksvergadering bleef hij er tot zijn dood in 773 prediken.

Wie was Lebuïnus: een pion of pionier in het grote tijdsgebeuren, een moedige missionaris of een overmoedige prediker wiens kerk werd verwoest en wiens bekerings-expeditie naar Marklo een fiasco werd? Het antwoord is te vinden in het boek, waarin Dirk Otten op basis van middeleeuwse bronnen en historisch-geografisch onderzoek een beeld schetst van Lebuïnus' missiearbeid en de tijd waarin hij leefde.

Het boekje is verkrijgbaar bij de OKV en kost 12 euro.

Stuart L. Brown, een van de bevrijders van Teuge

door J.J. Speelziek

Op 7 mei jl. had ik het genoegen aanwezig te zijn in het restaurant van de Luchthaven Teuge, waar met een groep Canadezen werd herdacht dat we 60 jaar geleden door hen werden bevrijd. Bij toeval maakte ik daar kennis met Stuart Brown, indertijd ingedeeld bij het Hastings and Prince Edwards regiment.

Hij vertelde dat zij tijdens de opmars van Deventer naar Apeldoorn Teuge hadden bevrijd. Hij was de enige Canadees in ons gezelschap die dat nog had meegemaakt. Ook vertelde hij dat de doortocht door Teuge 18 slachtoffers had geëist, voornamelijk veroorzaakt door Duitse sluipschutters. Tijdens het korte oponthoud in Teuge

werden zij toen tijdelijk begraven in de tuin van de familie J. Klein Lebbink, Rijksweg 229 (vroeger bijkantoor van de RABO-bank). De graven waren getooid met kruizen en naamsvermelding, alsmede met enkele grote bloemenkransen. Later werden de slachtoffers definitief begraven op de erebegraafplaats in Holten.

Toen Stuart Brown mij vroeg of er wellicht nog iemand zou zijn, die deze tijdelijke begraafplaats kende, was hij aan het goede adres, aangezien dat, zelfs voorzien van een foto, nauwkeurig beschreven stond in het boekje "Van Op den Toega naar Teuge". Hij greep mij bij de schouders en zei, "Kom, dan gaan we daar onmiddellijk kijken." Toevallig had ik mijn wagen bij mij en zo gingen we terstond met twee Canadezen naar dit adres. Daar maakte Stuart van het keurig onderhouden grasveld een reeks foto's. Toen Klein Lebbink de Canadezen zag naderen, kwam hij op voortvarende wijze naar buiten om de bezoekers te begroeten en toonde genoemd boekje, waarin die bewuste foto was opgenomen.

Aan het einde van de bijeenkomst in Teuge heb ik bij de dochter van Jan Haverkamp (vroeger 'burgemeester' van Teuge) de

originele foto van die tijdelijke begraafplaats geleend en daarvan een fraaie kopie laten maken en deze maandag daarop volgend nog net kunnen overhandigen aan de Nederlandse reisleader van het Canadese gezelschap. Kort nadien ontving ik van hem een fraaie foto van de Canadees Stuart Brown, zoals hierbij afgedrukt.

Een brief uit Canada van een andere bevrijder, Linton Stephenson

door J.J. Speelziek

Hierbij de reactie van Linton Stenphenson uit Canada, die als enig overlevende aanwezig was bij de onthulling van het oorlogsmonument in Teuge.

Juni 8, 1906 / Kelowna Canada.

*Beste Jan (Speelziek) & Berthe!
Een kort bericht om je te overtuigen, dat we veilig zijn thuisgekomen, vermoeid en*

moe, maar met zeer veel goede herinneringen omtrent Teuge in jullie prachtige land.

Wij allen verheugden ons tot en met over de afgelopen weken met jullie allen, het was als voorheen, zoals we dat ervoeren.

Ik bezocht en ontmoette vele personen tijdens mijn verblijf, maar gezien de beschikbare tijd was het allemaal eigenlijk te kort. Het was wederom fantastisch met name het bezoek aan Bertus en Rickie Nijhof, en ik hoop dat ik hen met een warm gevoel heb achtergelaten.

Het is hier momenteel bijzonder warm zonder gewag te maken van de dagelijkse regenbuien in deze omgeving.

Het was een groots moment wederom met jou en Berthe te hebben gesproken en ik was zo blij dat je naar mij toekwam op de

Luchthaven, waar je jezelf wederom introduceerde.

Ik was ervan overtuigd je al eerder te hebben ontmoet, zij het lange tijd tevoren.

Het monument was onvoorstelbaar mooi. Ik had er geen idee van dat een en ander zo groots zou plaats vinden.

Ik sprak nog met de personen die het gebouwd hadden en bedankte hen zo goed als ik dat kon.

Ik hoop dat alles goed verloopt in jouw familie, evenals bij de onze. Nogmaals bedankt en hopelijk zien we elkaar wederom in de nabije toekomst.

Linton & Joyce

Een merk- en stoplap met onbekende herkomst

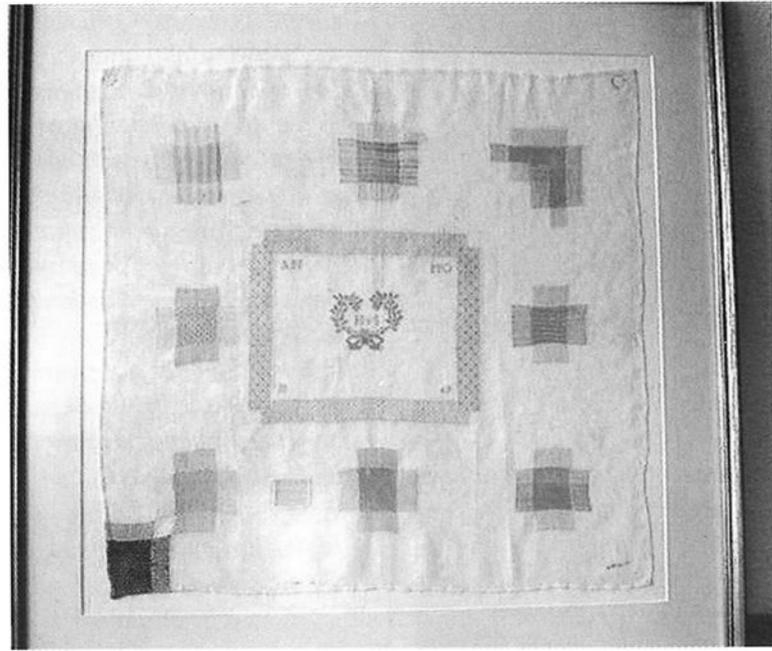
door W. van der Werf-de Wilde

In de Kroniek no.4 van 2004 stond een artikel van de Wim de Weerd uit Diepenveen over een merk- en stoplap uit 1861. Ook in onze familie komen een merk- en stoplap voor uit 1869, waarvan we de herkomst nooit hebben kunnen traceren en die in het bezit waren van mijn grootmoeder. Op mijn oproep in de Kroniek no.1 van 2005: "Is er iemand, die ons op het spoor kan zetten" reageerde Wim de Weerd. Ik stuurde hem een e-mail met de mededeling, dat de initialen op de merk- en stoplap (2x HvS, AK, ATM, VvdM en JGP) niet thuis hoorden in onze familie, maar dat de lappen waarschijnlijk wel afkomstig waren uit de omgeving van Twello of Deventer. Mijn groot-

moeder, Willemina de Wilde-van Egteren, "diende" nl. van 1896 tot 1903 bij de fa-

Personeel van de Dijkhof, circa 1900.

milie Van der Feltz op de Dijkhof in Twello. Zij was daar uiteindelijk verantwoordelijk voor de linnenkamer en misschien kwam zij via een "collega" in het bezit van de merk- en stoplap.

In de negentiger jaren, toen ik pas begon met genealogisch onderzoek, heb ik in het bevolkingsregister en in het dienstbodenregister naar personen van het vrouwelijk geslacht gezocht met de initialen HvS., die geboren waren rond 1855. Vijf personen kwamen in aanmerking, o.a. ene Hendrica van Sichem (Bev. Reg. fiche 41/7). Ik maakte daar indertijd een aantekening van en mailde mijn bevindingen aan de Wim de Weerd.

Indertijd heb ik deze gegevens niet verder uitgewerkt, enerzijds door tijdgebrek, anderzijds doordat ik met de genealogie van de familie De Wilde bezig was en prioriteiten moest stellen. Ik had trouwens geen

idee hoe ik verder kon komen! Het was zo'n vaag gegeven!

Maar Wim de Weerd was iets meer bedreven in het moderne genealogisch onderzoek dan ik, nl. door te zoeken met behulp van internet: www.genealias.nl.

En ja hoor, een dag later kreeg ik al een reactie! De maakster van de lappen moest Hendrica van Sichem zijn geweest. De initialen HvS en AK waren de initialen van haar ouders, Herman Hendrikus van Sichem en Anna Geertrui Kamerlink, die in 1838 in Deventer waren getrouwd. In 1853 werd Hendrika geboren.

De merklap bevat naast een mooi ABC ook afbeeldingen van vogeltjes en bloemmotieven. De stoplap is een waar kunststuk, Hendrika moet zeer goede ogen gehad hebben! De stoplap is gedateerd 1869. Hendrika was toen 16 jaar oud.

Maar hoe waren deze borduurwerken in het bezit van mijn grootmoeder gekomen? Dat was het volgende raadsel, dat opgelost moest worden.

Eind mei was er weer een gelegenheid om een bezoek te brengen aan het Regionaal Archief in Twello en het Stadsarchief in Deventer. In Twello weer het fiche 41/7 bekeken. Hendrica had zich samen met haar man Jan Hendrik Roskam en hun dochter Berendina Johanna Hendrika, in 1909 vanuit Amsterdam in Twello gevestigd en wel op A 197 (omgeving Duistervoordseweg). Jan Hendrik was spoorbeambte geweest. Hij was geboren in Twello, 19-7-1848 en overleden 7-3-1920, eveneens in Twello. In 1909 werd Jan Hendrik waarschijnlijk gepensioneerd en keerde samen met zijn gezin terug naar Twello.

Hendrica en Jan Hendrik waren in 1878 in Deventer getrouwd en daarna vertrokken naar Amsterdam. Daar werden, voor zover ik dat na kon gaan, twee kinderen geboren, nl. Hendrik Jan (geb. in 1887) en Berendina Johanna Hendrika (geb. in 1888). De zoon Hendrik Jan was bij zijn huwelijk eveneens spoorbeambte en woonde in de Haarlemmermeer. Hendrica van Sichem verhuisde nog een paar maal in Twello (Bev. Reg. 41/164, 41/203 en 41/289) en vestigde zich uiteindelijk op K 27. Toen ik zover gekomen was, ging bij mij een lichtje branden. Mijn grootouders de Wilde waren nl. in 1922, na de verkoop van de bakkerij aan het Noordenbergschild in Deventer, in Twello gaan wonen. Mijn grootvader had daar twee huisjes gekocht, nl. Basseltlaan 7 en 9. In het bevolkingsregister bekend onder K 26 en 27.

Hendrica was dus de buurvrouw van mijn grootmoeder. Maar hoe kwam mijn grootmoeder aan de borduurwerken als Hendrica nog een dochter had? Welnu, dochter Berendina Johanna Hendrika overleed, ongehuwd, op 8 oktober 1922, 34 jaar jong. Hendrica was nu alleen en zal ongetwijfeld veel contact hebben gehad met mijn grootmoeder. En misschien kenden zij elkaar al voordat Hendrika zich op K27 vestigde, omdat het huis eigendom was van mijn grootvader. In die tijd was er nog geen woningstichting, die de woningen verdeelde, en had de eigenaar misschien ook nog wat te zeggen. Op 29 augustus 1927 overleed Hendrica, 74 jaar oud. Ze zal vóór haar overlijden de borduurwerken aan mijn grootmoeder gegeven hebben. Ze had ze natuurlijk ook aan haar schoondochter kunnen geven, die in het westen woonde. Maar dat is kennelijk niet gebeurd. Nu zijn ze in het bezit van mijn jongste zus en hangen keurig ingelijst aan de muur.

Basseltlaan 7.

Blijft over te achterhalen waar de initialen VvdM, ATM en IGP vandaan komen. VvdM is waarschijnlijk de lerares van de naai-en breischool Diepenveen, Vrouw van der Meer. De familie Van Sichem heeft daar nl. ook gewoond. Dus is het niet ondenkbaar, dat Hendrica daar haar vaardigheden in het borduren en stoppen heeft geleerd. Ik heb nog onderzoek gedaan naar de familieleden van Hendrika, zowel van vaders- als ook moederszijde. Maar helaas, geen van de naaste familieleden (b.v. groot-

ouders) beantwoordde aan de gezochte initialen. Maar wie weet, vinden we in de naaste toekomst, als het boek van de heer Wim de Weerd over "Merklappen" klaar is, nog enige aanknopingspunten.

(Wordt vervolgd.)

Amusement in de oorlog

door B. ten Bosch

Toen in 1943 op last van de Duitsers alle radiotoestellen ingeleverd moesten worden, betekende dit niet dat Nederland van radio verstoken bleef. De PTT was al lang voor de oorlog bezig met het installeren van draadomroep. Dit ging ook in de oorlog door. De aansluitingen gingen via 'telefoonpalen', waaraan de draden bevestigd waren. In 1964, toen de draadomroep wegens slechte bedrijfsresultaten langzaam afgebouwd werd, hadden circa 450.000 huizen een aansluiting op de draadomroep. In huis bevond zich een grote ronde draaiknop met vier stations. Daarop zat met een stekker een kleinere knop (met acht klikjes) voor het volume. De luidspreker was een vierkant stalen kastje met aan de voorkant een ronde opening, waarachter zich de luidspreker bevond. De draadomroep had het voordeel, dat het een storingsvrije ontvangst garandeerde, heel wat beter dan de fluitende en krakende lampradio's uit die tijd.

Het spreekt vanzelf dat de Duitsers de regie voerden over de radio en om het uur kwam het bericht of er geallieerde vliegtuigen boven Duitsland waren, hoeveel en waar.

's Avonds was er vaak cabaret met artiesten zoals Connie Stuart, Snip en Snap, Wim Sonneveld, Louis en Heintje Davids, Jules de Corte en vele anderen. Bekende orkesten waren o.a. Malando, The Ramblers, Boyd Bachman, Jan Corduwener en het Metropole orkest. Een aantal van die orkesten bestaan ook nu nog. En er was natuurlijk, ook overdag, veel grammofoon-

muziek. Een opmerkelijk feit is, dat in de oorlog voornamelijk Duitse liedjes gezongen werden, zoals tegenwoordig alles Engels is. In het archief van de O.K.V. heb ik een aantal programma's verzameld uit de kranten uit die tijd, waaruit blijkt dat hele programma's uitsluitend bestaan uit Duitstalige liederen.

Ook waren er veel Duitse artiesten te horen. Dat waren vaak filmsterren zoals: Heinz Ruhmann, Marika Röck, Ilse Werner, Hans Albers en vele anderen. Eén van de bekendste was Zarah Leander. Ze maakte veel films voor de "UFA", waarin ze met haar lage stem veel romantische liederen zong.

De "UFA"

De Universum-Film Aktiengesellschaft, beter bekend als "UFA", werd tijdens de Eerste Wereldoorlog, in 1917, opgericht door een consortium onder leiding van de Duitse Bank.

Het Reigskriegsministerium kon uit de schatkist een bedrag van 8 miljoen Mark voor de oprichting los peuteren. Voorzitter werd een bestuurslid van de Duitse Bank, Emil Georg Strauß. Het Duitse Rijk speelde op de achtergrond een belangrijke rol, want het zag in de (toen nog) stomme film een uitstekend medium voor 'Kriegs-propaganda'.

De "UFA" ontwikkelde zich tot 's werelds tweede filmimperium na Hollywood. In de loop der jaren '20 en '30 ontstond een aantal grote films, waaronder in 1930 de film "Der blaue Engel", de eerste geluidsfilm.

In 1936 sloot de "UFA" een contract met de Zweedse filmster Zarah Leander, die in Zweden al grote triomfen vierde. De "UFA" wilde haar gebruiken als tegenpool van de Hollywood-sterren Marlene Dietrich, de Duitse filmster die in 1937 naar Amerika was vertrokken, en de Zweedse Greta Garbo, die eveneens naar Hollywood was verhuisd.

Zarah Leander was geboren als Zarah Stina Hedberg op 15 maart 1907 in Karlstadt, Zweden. Toen ze vier jaar was begon ze al met piano spelen en als zesjarige gaf ze haar eerste concert. Ook speelde ze wel op het orgel in de kerk waar haar vader predikant was. Op een avond ging ze naar "Peer Gynt" van Edvard Grieg en opeens wist ze dat ze aan het toneel wilde. Haar ouders

waren er tegen, maar Zarah zette door. De Zweedse revuedirecteur Ernst Rolf gaf haar een kans. Ze mocht voor een zieke zangeres invallen. Ze had zo'n overweldigend succes, dat ze al een half jaar later de hoofdrol vertolkte in de beroemde operette van Franz Lehár "Die lustige Witwe". Haar roem reikte weldra tot over de grenzen van Zweden, met als gevolg eerder genoemd contract bij de "UFA". Ze maakte in totaal 21 films, waarvan tien voor de "UFA". Na de oorlog maakte zij concerttournees. Ze overleed op 23 juni 1981 op 74-jarige leeftijd in Stockholm. De "UFA", maakte ook propagandafilms voor de nazi's (waaraan Zarah Leander nooit heeft meegewerkt), en ging in 1945 met Duitsland ten onder en werd niet heropgericht.

Bronnen

- Zarah Leander: Es war so wunderbar: mein Leben.
- Eigen archief.

Zarah Leander in de film: "Es war eine rausende Ballnacht", over het leven van Tsjaikowski. In deze film uit 1939 speelde ze samen met Marika Röök. (Coll. B. ten Bosch).

't Zwarte wief

door B. ten Bosch

Ik wil ule graag een verhaaltie vertel'n wat woar gebeurd is. 't Was daggik kort veur de oorlog. Ik was nog ma zo'n jonge, zo van een joar of zeum, achte en dan was het de gewoonte daw sunnes-smiddes noar "de Holle" ging'n. De Holle is een klein boerderiejgie an de Twelseweg in Tewoolde. Mien Va was doar geboa'n en toen in die tied woo'n doar mien opoe en mien ome Hendrik. Dat was breur en zuster. Mien opa hek nooit 'ekent. Aw doar dan sunnes-smiddes waar'n, dan had mien va altied wel wat te doe'n. Het was of gres mei'n of appels plukk'n. Vee had mien ome nooit völle. 't Meeste watt'e ooit e'had hef was daggik twee koei'n en een pinke. He had wel een grote bongerd met allerlei soorten appels en peer'n. Noe moi weet'n dat mien opoe hadstikke gek was van bloe'm. En zee zei altied : "Bloe'm moi 'sovonds water geem' dan kunt ze de andere ma'n dadelijk begin'n met gruu'j'n en bluu'j'n. In de kamer was een groot hoog raam met allemoal van die kleine ruitjes derin en an de binnenkante waar'n twee van die opgevol'n vensters, met zo'n hartje derin, dan koi sman's zien of 't al licht was. Die vensterbanke stond helemoal vol bloe'm en dan had ze der ok nog een toafel veur stoan en die stond ok helemoal vol.

En toen op een oavend, 't was in de harfstied en 't was al duuster, toen ze weer an 't water gee'm was, leek het net asof der ene noar binn'n stond te kiek'n. 't Was net of ze buut'n een gezichte zag. Och dach ze, ik zal 't mien wel verbeeld hebb'n en ze

dag ter verder niet meer an. Maar een paar oavenden later, zag ze weer een gezichte buut'n in 't donker. En toen zei ze tegen ome Hendrik: " 't Is net ofter ene buut'n steed te kiek'n". "Och lulle" zei ome Hendrik, "Ie heb ok altied wat".

Doar ging weer een tiedje ôverhen en toen ging mien opoe s'oavens een keer water haal'n uut de pompe veur de koffie. Toen ze buut'n kwam in 't duuster en noar de pompe liep, was 't net of t'r ene hard weg liep, de weie in. Toen ze weer binn'n kwam, durm ze niks te zegg'n tegen Hendrik, bange dat ze weer of e'mopperd zol wor'n. Hendrik had zoak al 'e zeg hebbe, een bongerd met alle soorten appels. Ok ster-appels. As die 'eplukt waar'n, werden ze meestal eerst in de bongerd op stro 'elegd, dan werden ze mooi rood. Oom Hendrik kreeg vulle mensen uut de stad op veziete. "Halers" neumde die. Die kwamm'n dan een ogenblik proaten en namen dan een zak vol appels mee op de fietse. Toen Hendrik een keer soavends nog late een tasse met sterappels uut de weie wol haal'n, veur de vesiete die der was, renn'n plotseling een zwarte gedaante veur hem uut en verdween in 't duuster. Toen hatte 't zelf ok 'ezeen. Sunnesmiddes, aw weer op "de Holle" waar'n, vertel'n ome Hendrik het an mien va en mo. En ik as kleine jonge durm toen helemoal niet meer noar buten in 't duuster. De zwarte gedaante wed ut "Zwarte Wief" 'e neumd. 't Hef een hele tied 'eduurd, as ze 'soavends buut'n kwamm' dat ze heur weer zaggen. 't Werd tenminste an 'enomm'n dat 't een vrouwe was. Ik vond

't altied zo griezelig, as mie ome Hendrik Sunnessmiddles zei dat gisteroamd het zwarte wief ok weer achter de pompe stond. Hoe lange of het hele geval 'e duurd hef, durf ik echt niet te zegg'n. Maar ik weet nog wel, dat ze op een bepoalde margen bie een boerderië in de buurte, in de schure veur de geiten lag te bidd'n. Het was een gevluhte nonne die uut Duutslund kwam en uut 't klooster 'e vlucht was. Zee was

Noodlottig ongeval

door J. Lubberts

Het volgende onderwerp is in Wilp voorgevallen. Het betreft hier het verongelukken van de plaatselijke dominee. Het verhaal is opgeschreven door Thomas Heilwich Renssen, koster-schoolmeester te Wilp.

Hij heeft dit zijn vader op diens sterfbed moeten beloven en heeft het volgende in het doodboek van Wilp genoteerd:

“Op den 23 february 1814 trof de gemeente alhier een allerzwaarsten en zeer bedroefden slag. Onzen hartelijken en bij alle gezindten beminnenlijken leeraar (dominee) Ellard Wesselink met zijn zoon Frans, des namiddags met een allerliefdadigst oogmerk zich over het ijs op de klei begevende om de noodlijdenden op de klei te bezoeken, behaagde het de voorzienigheid hem op het Bergkampje dicht bij het erve de

arg vermagerd en zag d'r verschrikkelijk uut. Zee heb heur noar de St.Jozephstichting (dat heet noe “De Spatie”) in Apeldoorne 'ebracht. En hier hult mien verhaaltien op, ik weet niet wat 'r verder met heur gebeurd is. Maar dit was de geschiedenis van 't “Zwarte Wief” een verhaaltien wat warkelijk gebeurd is.

Weerd door het ijs te doen vallen. Aldaar na aan het erve de Weerd geholpen te hebben is aldaar 's middags omstreeks vier uur overleden, nalatende een bitter bedroefde weduwe met acht kinderen. De zoon van den Yperenberg Martinus Willemsen ook door het ijs vallende, na met Frans Wesselink al hunne krachten ingespannd te hebben om den predikant te redden heeft zich uit het water op het ijs geschoven en alzo zijn leven behouden. Mijn vader ziek te bedde liggende heeft mij vorenstaande woorden opgegeven om allen in te schrijven.

*Wilp de 24 february 1814.
Thomas Heilwich Renssen.*

Een droevig verhaal

door J. Lubberts

Zo'n 200 jaar geleden was de geneeskundige voorziening buitengewoon primitief. Voorvallen zoals hierna beschreven, het overlijden van kraamvrouwen, kwamen regelmatig voor. Het volgende heeft zich afgespeeld op het huis of erve Wilp, bewoond door Helmig Hogenkamp en zijn vrouw Hendrika Withoff.

Hendrika was in verwachting en baarde op 13 juli 1824 twee kinderen. Helaas werden beide kinderen (twee meisjes) dood geboren. Hiermee was het leed echter nog niet geschied. Een uur na de geboorte overleed ook de kraamvrouw Hendrika Withoff. Zij werden begraven in de koorkeker van de kerk op zaterdagmorgen de 17e juli. Het

graf werd met een grauwe zerk overdekt, waarin “Oude Pol” was geslagen.

De begrafenis geschiedde op dezelfde wijze zoals gebeurd was met het kind dat ruim een jaar eerder, op 6 januari 1823, in die kelder begraven werd.

Verder stond nog bij deze overlijdensgegevens: “De kinderen lagen bij de moeder, in elke arm een, in de kiste.”

De kosten van de begrafenis bedroegen:

Gerechtigheid	f. 1,60
Opnemen en toemaken van de kelder	f. 6,00
Aanteeken	f. 0,10
tesamen	f. 7,70

Uit de bladen

door J. Roosenschoon

Behalve de tijdschriften die de OKV elk kwartaal van de zusterverenigingen ontvangt, belanden er geregeld ook andere brochures en bladen op de Stationsstraat. Deze keer aandacht voor het verslag van een symposium dat in het najaar in Boskamp gehouden werd: Het Symposium Hoogstamboomgaarden IJsselstreek, met als titel Vruchtbare Samenwerking. Een lezenswaardig boekje met allerlei artikelen over het verleden, het heden en de toekomst van het hoogstamfruit.

Het project ‘Hoogstamfruit in de IJsselstreek’ was de start van een reeks activiteiten om de hoogstamboomgaarden in de

IJsselstreek duurzaam te behouden. Met financiële steun van de provincie Overijssel, de Koninklijke Nederlandsche Heide­maatschappij en de stichting IJsselhoeven zijn de boomgaarden en wensen van eigenaren in beeld gebracht en is de fruitteelt­geschiedenis van de streek verkend. Er is nagedacht over de mogelijkheden om tot streekproductie te komen in de vorm van ‘voor de streek, door de streek’ en verder zijn de toeristisch, recreatieve kansen in beeld gebracht.

De resultaten van deze projectonderdelen zijn op het symposium gepresenteerd. Op dit moment zijn er aan beide zijden van de IJssel zo'n 150 eigenaren van hoog-

stamboomgaarden. In het onderzoek, dat Joost Oonk, een student van Saxion Hogescholen Deventer, verrichtte, heeft hij van 67 van hen antwoorden gehad. De meest voorkomende fruitsoort is de appel, namelijk 41%. Hiervan zijn de talrijkste soorten: de goudrenet/Schone van Boskoop, Notaris, Groninger kroon, Sterappel en de Jonathan. 24% van de hoogstambomen is peer. Hiervan komen de Gieser Wildeman, Conference en de Zwijndrechtse wijnpeer het meeste voor. Verder bestaat het hoogstam-arsenaal uit 15% pruimen, 4 % kersen en 13% walnoten. In het totaal beslaan de bomen in boomgaarden (59% van het totaal) nu 24 hectare. De rest staat verspreid of als kleine groepjes op het erf. Vroeger was er in de IJsselstreek 2500 tot 3000 hectaren boomgaard. Daarvan is nu dus nog maar zo'n 5 % over.

Een terugblik op de fruitteelt is gebaseerd op een interview met Teun van Delden uit Terwolde. Vaak waren de boerenbedrijven gemengde bedrijven waarbij de akkerbouw de belangrijkste tak was, de fruitteelt een belangrijke twee activiteit en de veehouderij completeerde het geheel. De verschillende activiteiten vulden elkaar ook aan. Van 1937 tot 1985 was aan de Molenweg in Terwolde de fruitteeltvakschool gevestigd. In de proeftuin werden allerlei onderzoeken gedaan zoals: rassen- en bewaarproeven, proeven met bestrijdingsmiddelen en bestuiven en beplantingsschema's.

In het begin van de jaren zestig begon de opmars van de laagstamboom. De kosten van de hoogstam waren te hoog en bovendien werden er in de Noord-Oostpolder en in Zeeland grote arealen fruit geplant.

Doordat bedrijven zich gingen 'ontmengen' en specialiseren, werden de met rooipremie verwijderde hoogstamgaarden niet weer met laagstam ingeplant.

Om de hoogstamboomgaarden te behouden moeten ze ook geld opleveren, of, met de woorden van Gert Jan Jansen: "Als je iets duurzaam wilt behouden, moet je het commercialiseren. Duurzaam betekent immers naast de ecologische en de maatschappelijke aspecten ook aandacht voor economische aspecten". Jansen heeft daar als initiatiefnemer van de 'Hof van Twello' al wel ervaring in.

Zijn eerste advies is om de bedreigde hoogstamfruitrassen zoveel mogelijk aan te planten. Niet alleen in het buitengebied maar ook bij particulieren in de siertuin. Verder kan dit langs wegen en in openbaar groen. Hierdoor voorkom je uitsterven. Zijn tweede advies is om de lokale bevolking zoveel mogelijk actief te betrekken bij dit stimuleren van nieuwe aanplant, bv. via het adopteren van hoogstammen of het tegen betaling laten benutten van de boomgaard als ruimte voor picknicks en cursussen. Het fruit zelf is commercieel niet zo interessant. Eerder moet je het zoeken in het bijzondere van het hoogstamfruit; dat is de 'meerwaarde' ervan. Ook bijzondere producten als likeuren, geconfijte vruchten en azijnen kunnen commercieel interessant zijn.

Voor meer informatie over Hoogstamfruit in de IJsselstreek: Rob le Rutte, tel. (0570) 65 21 71.